

FACTORII DE RISC CE DUC LA CREȘTEREA VIOLENȚEI LA ADOLESCENȚI THE RISK FACTORS THAT LEAD TO THE INCREASE OF VIOLENCE IN ADOLESCENTS

Elena VACARI, doctorandă

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
PhD students, "Ion Creanga" State Pedagogical University of Chisinau

ORCID: 0009-0009-2266-4493

elenavacari009@gmail.com

CZU: 373.064.3 DOI: 10.46727/c.03-04-11-2023.p361-364

Abstract

In order to prevent the manifestation of violence among adolescents, but also to solve violent situations and their consequences, it is important to know the risk factors that cause violent behaviors and actions in adolescents. This is why, I think it is essential that the knowledge and analysis of the risk factors that lead to the increase of violence in adolescents can help to develop effective strategies to prevent the manifestations of violence in adolescents.

Key-words: violence, increase in violence, risk factors, adolescents.

Cu toate că fenomenul violenței în rândul adolescenților (15-18 ani), este atât de cunoscut, actualmente ne atrage atenția amploarea exprimării și creșterea drastică a acestui fenomen. Violența în rândul adolescenților (15-18 ani), este una dintre cele mai curente probleme ale societății noastre, iar preîntâmpinarea și reducerea ei se află în centrul eforturilor educaționale. Problemele și dezechilibrul emoțional, adaptarea nesatisfăcătoare la mediul educațional și social, insuccesul școlar și relațional, comunicarea redusă și insuficientă cu profesorii, colegii de clasă, părinții, rudele, sunt motive substanțiale pentru acțiunile violente ale adolescenților în mediul școlar, familial sau social.

Fenomenul violenței în rândul adolescenților (15-18 ani), perpetuă de mult timp în toate sistemele educaționale, dar cauzele, formele și intensitatea acestui fenomen au suportat schimbări esențiale, fiind determinat de circumstanțele și realitățile sociale, de predominarea practicilor educaționale existente.

Violența - ca noțiune provine din latinescul *violentis*, care se traduce prin constrângere fizică și mentală exercitată asupra altei persoane; este forța, puterea de dominație prin utilizarea forței împotriva altuia (Dicționarul limbii române, 2004).

Violența este un concept polisemantic, care după E. Debarbieux, reprezintă dezorganizarea brutală și continuă a sistemului personal, colectiv ori social; este pierderea integrității fizice, psihice și materiale și care conduc la agresiune, la folosirea forței în mod conștient/inconștient împotriva altuia/altora, după cum este posibil ca agresorul să nu fi urmărit producerea unui rău. [2, p. 8]

Potrivit mai unor cercetători ca: E. Albu [1], G. Ferrol [6], M. Jigău [7], A. Niculau [5], A. Liiceanu [7], A. Roșan [3], D. Sălăvăstru [4, 5] ș.a. - „*Violență*” este descrisă ca un *fenomen manifestat prin acte fizice, verbale, emoționale sau afective, care au ca scop controlul, abuzul sau instigarea la frică*. Opiniile exprimate de profesori, cercetători, părinți, manageri de instituții educaționale conduc spre ideea recunoașterii faptului că comportamentul violent în rândul adolescenților devine o problemă serioasă în școlile noastre, iar manifestarea acestui fenomen se resimte nu numai în plan fizic și psihologic, dar și în modul de gândire, în limbajul redat, în atitudinile exprimate, în trăsăturile de caracter.

Această părere este susținută de lucrările bine cunoscute ale lui G. Sorel, H. Arendt, C. Tilly care ne atrag atenția asupra unor aspecte privind *violența*:

- ✓ extinderea fenomenului și relativitatea violenței;
- ✓ modalitățile de abordare și evoluția violenței;
- ✓ uzajul și finalitățile violenței;
- ✓ caracteristicile fenomenului și factorii explicativi ai violenței;
- ✓ politicile duse pentru medierea și prevenirea fenomenului și eficacitatea lor. [5, p. 5]

Violența în rândul adolescenților este un fenomen larg răspândit în instituțiile de învățământ sub diverse forme. În cele mai multe cazuri, exprimările violente ale adolescenților sunt percepute ca atitudini și comportamente negative, deviante care pot fi întâlnite în orice mediu: școală, în afara școlii și în societate. Demonstrarea și utilizarea violenței la această vârstă poate avea un impact revelator asupra dezvoltării caracterului și în general al formării personalității adolescenților, influențând modul în care acesta își gestionează relațiile cu cei din jur în școală, societate și ca adulți în viitor.

Violența manifestată de adolescenți în mediul școlar este un fenomen foarte larg răspândit și de anvergură, extrem de complex, cu o multitudine de factori pentru a putea fi evaluată corect și o diversitate de forme de exprimare. Astfel, instituția, școala este un spațiu activ de manifestare a conflictelor între adolescenți și semenii lor, dar și între adolescenți și maturii.

Înțelegerea corectă a fenomenului violenței la adolescenți și necesitatea construirii unui spațiu de cunoștințe obiective privind violența la adolescenți, solicită analiza unei multitudini de *factori (condiții)* care acționează la diferite niveluri și se influențează reciproc.

Factorii de risc sunt condiții care predispun adolescenții la forme de violență și pot fi cauze directe ce determină actul de violență în sine. Imperativul unui studiu suplimentar a *factorilor de risc ce duc la creșterea violenței la adolescenți* se datorează conștientizării faptului că violența poate avea consecințe importante asupra adolescenților pe parcursul dezvoltării lor și va afecta grav activitatea și exprimarea lor psihosocială. Pe măsură ce violența va deveni o obișnuință în comportamentele adolescenților, lucrurile vor fi mult mai greu de schimbat.

Este oportun ca toate cadrele didactice, managerii instituțiilor educaționale, părinții să își concentreze atenția asupra problemei identificării *factorilor de risc* care duc la creșterea violenței în rândul adolescenților. Aceasta este indispensabil pentru:

- determinarea violenței la adolescenți în contextul apariției ei;
- cunoașterea formelor distincte ale exprimării violenței la adolescenți;
- identificarea factorilor determinanți și a cauzelor violenței la adolescenți;
- stabilirea măsurilor educative pentru prevenirea și reducerea violenței la adolescenți.

Apariția diferitelor factori de risc care declanșează violența la adolescenți este aproape o fatalitate și devine adesea un lucru obișnuit, cu care coexistăm fără a înțelege pericolul. Chiar dacă reprezintă o problemă delicată luarea în stăpânire a factorilor de risc care provoacă violența la adolescenți oferă posibilitatea de prevenire și diminuare a acestui fenomen. [3, p. 29]

Cercetările care au abordat subiectul violenței la adolescenți au propus diferite clasificări ale factorilor de risc în apariția acestui fenomen, uneori considerându-le identice, alteleori operând o distincție între factorii de risc. [7, p. 97]

Factorii de risc care duc la apariția și creșterea violenței la adolescenți pot fi clasificați după mai multe criterii:

1. *Factori personali (individuali)* – care se raportează la caracteristicile:

✓ *biologice* - factori genetici; probleme neurobiologice; leziuni cerebrale; factori de nutriție; efecte ale consumului de alcool și droguri etc.

✓ *psihologice* - afecțiuni psihice asociate; nivel redus de dezvoltare psihointelectuală; sensibilitate afectivă; gestionarea insuficientă a stărilor emoționale; empatie scăzută; valorizarea agresivității în rezolvarea conflictelor; dezichilibrul emoțional; condițiile de mediu școlar și familial în care se dezvoltă adolescentul etc.

✓ *sociale* - condițiile socio-economice; factori privind comunitatea și structura acesteia; situația materială dificilă; familii social vulnerabile; retragerea părinților din rolurile tradiționale de protecție și educare a copiilor în mediul familial; lipsa sistematică de resurse care asigură un mediu favorabil pentru dezvoltare; consumul abuziv de alcool din partea părinților; narcomania; neîncadrarea în câmpul muncii a părinților; pauperizarea familiei; abandonul școlar; vagabondajul și cerșitul; lăsarea fără supravegherea părinților, activitatea insuficientă a organelor de drept responsabile, consiliilor pentru protecția drepturilor copilului.

Simptomele violenței pot apărea chiar și la o vârstă foarte fragedă și pot fi influențate diferit de mediul școlar, familial, de apartenența la grupuri sociale și școlare sau de alți factori de natură socială și culturală. Acești factori pot fi:

- ✓ stimă de sine scăzută;
- ✓ concentrare slabă a atenției și hiperactivitate;
- ✓ oportunități limitate de autocontrol;
- ✓ cunoștințe, atitudini și abilități insuficiente pentru relații non-violente;
- ✓ comunicare redusă, lipsa sentimentului de apartenență la comunitate;
- ✓ comportament antisocial, retardare mintală, consum de alcool și droguri;
- ✓ experiența de a fi victimă sau martor a unui abuz interpersonal.

2. **Factori interpersonali (de relaționare)** - reieșiți din relațiile pe care le stabilește adolescentul cu semenii, maturii, cadrele didactice, membrii familiei, prietenii, vecinii ș.a. și care pot influența factorii individuali:

- ✓ atitudine autoritară în relație din partea unui interlocutor;
- ✓ expunerea la conflicte și acte de violență;
- ✓ reguli de disciplină stricte sau prea permissive;
- ✓ pedepse fizice și alte forme de abuz;
- ✓ lipsa implicării în viața adolescenților, supravegherea insuficientă;
- ✓ lipsă sau insuficiență afecțiunii și suportului din partea maturilor;
- ✓ părinți sau frați cu comportament delicvent;
- ✓ divorțul sau separarea părinților;
- ✓ discriminarea pe motive etnice, religioase etc.

3. **Factori comunitari / sociali** care reprezintă normele, valorile promovate și capacitatea instituțiilor sociale de a preveni și de a răspunde la violență:

✓ norme sociale care tolerează comportamentele violente (ex.: pedepsirea copiilor de către părinți);

✓ norme sociale și culturale care promovează violența față de ceilalți, inclusiv pedeapsa fizică (ex.: promovarea acestora prin mass-media, în muzica, în jocuri video etc.);

✓ discriminarea și dezechilibre de putere între diferite grupuri sociale (bărbați și femei, părinți și copii, diferite etnii etc.);

- ✓ lipsa serviciilor pentru protejarea copiilor/adolescenților;

- ✓ sărăcia, pauperizarea, zone dezordonate social;
- ✓ influența negativă a mass-media;
- ✓ disponibilitatea drogurilor, alcoolului, altor substanțe nocive.

Concomitent cu existența factorilor de risc care cresc probabilitatea violenței în rândul adolescenților, există, de asemenea, factori care pot servi drept un scut protector. Dezvoltarea adolescenților într-un mediu care oferă elemente protective poate duce la prevenirea violenței,

Factorii protectivi care contribuie la prevenirea violenței la adolescenți pot fi:

- *caracteristicile adolescentului*: starea bună a sănătății, reziliența, nivelul de dezvoltare, atașamentul sigur și securizant, abilitățile sociale, stima de sine etc.

- *factori de protecție a familiei*: prezența și implicarea familiei lărgite; familie armonioasă din punct de vedere afectiv; sprijinul familiei, încrederea și respectul familiei față de copil; interacțiuni diverse și pozitive, activități comune în familie etc.

- *factori de protecție în comunitate*: nivelul de informare și conștientizare în comunitate, rețele de sprijin social, valorizare personală, prezența serviciilor comunitare de suport și de specialitate și accesibilitate la ele, aptitudini sociale puternice etc.

Concluzii: Analiza factorilor de risc, confirmă faptul că există diferențe individuale în adoptarea comportamentului violent de către adolescenți. Între adolescenții violenți și cei non-violenți există diferențe pe care adulții, indiferent de statutul acestora (părinți sau profesori), trebuie să le ia în considerație pentru a preveni manifestarea violenței interpersonale, dar și pentru a rezolva situațiile de violență și consecințele lor. Ca urmare, în analiza comportamentelor violente ale adolescenților este important să luăm în considerare și trăsăturile psihologice individuale ale acestora (impulsivitatea, lipsa de control, slaba capacitate sau absenta empatiei, valorizarea violenței). De aceea, considerăm ca cunoașterea personalității adolescenților violenți duce la conturarea unor factori care pot ajuta la elaborarea unor strategii eficiente de prevenire a violenței.

Bibliografie

1. ALBU, E. *Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți*. București: Editura Aramis, 2002. 128 p. ISBN: 973-85940-4-9
2. DEBARBIEUX, E. *Violența în școală: o provocare mondială?* București: Editura Institutul European, 2010. 244 p. ISBN 978-973-61-1688-9
3. ROȘAN, A. *Violența juvenilă școlară – teorie, prevenție și intervenție integrativă*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2006. 160 p. ISBN 973-610-425-7
4. SALAVASTRU, D. *Violența în mediul școlar*. În Ferreol, G.; Neculau, A., *Violența. Aspecte psihosociale*, Iași: Editura Polirom, 2003. 336 p. ISBN 973-681-261-8
5. SĂLĂVĂSTRU, D. *Psihologia educației*. Iași: Polirom, 2004. 288 p. ISBN: 973-681-553-6
6. *Violența. Aspecte psihosociale* / coord. FERREOL, G., NECULAU, A. Iași: Editura Polirom, 2003. 336 p. ISBN 973-681-261-8.
7. *Violența în școală* / coord. JIGĂU M., LIICEANU A., PREOTEASA L. București: Institutul de Științe ale educației, UNICEF. Buzău: Editura Alpha MDN, 2006. 228 p. ISBN: 973-7871-47-2